

Leiu Heapost 85

Teenekas antropoloog Leiu Heapost, kes on koos teiste Eesti antropoloogidega kinkinud eestlastele teadmise eesti rahvast kui unikaalsest kohastumus-tüübist (sh kui kõige väiksema pigmentatsiooni indeksiga europiididest), tähistas 13. märtsil ka oma 85. sünnipäeva.

Soovime Leiule, kes elab jällegi oma armsas kodukohas Muhu saarel, palju õnne, tervist ja tugevust aastateks!

Leiu Heapost on Eesti füüsilise/bioloogilise antropoloogia isa Juhan Auli (1897–1994) õpilane ja kauaaegne kaastöötaja ning teise Eesti väga teeneka antropoloogi, samuti Juhan Auli õpilase Karin Margi (1922–1999) kauaaegne kaastöötaja.

Leiu on töötanud üle poole sajandi eestlaste jt soome-ugri ja Läänemere regiooni rahvaste uurimisel.

Juhan Aul rääkis oma loengutes üliõpilastele suure uhkustundega, kuidas nad leidsid juba 1930. aastatel antropoloogiliste tunnuste alusel erinevused ka Eesti siselt: Ida- ja Lõuna-Eestis domineeris idabalti ja Lääne- ning Põhja-Eestis läänbalti kohastumustüüp ning Saaremaa erines omakorda Lääne-Eesti kohastumus- e antropoloogilisest tüübist. 1960.–70. aastate uurimuste alusel ilmnes, et väikese Muhu saare elanikud erinevad antropoloogilise tüübi järgi Saaremaa elanike keskmisest ja on sarnased rohkem mõne sisemaa piirkonna elanikele (vt *Muhulane* nr 8, 2016, lk 5–6).

Kolm head harjumust, mis hoiavad kevadväsimuse eemal

* **Toitu tervislikult!** Jälgi, et menüüs oleks rohkelt puu- ja köögivilju ning ära unusta juua vett (6–8 klaasi päevas). * **Liigu piisavalt!** Liigu iga päev vähemalt pool tundi värskes õhus ja kogu päeva lõpuks 10 000 sammu. * **Hoidu stressist!** Lõõgastu ning naudi ja pea tähtsaks oma vaba aega.

Tulge ja vaadake Issanda tegusid!

Algus lk 1.

Inimene on kuningas ja ilmamaa on tema päralt.

Aga kas siis on?

Usun, et meie sinuga, armas lugeja, teame või vähemalt aimame, missugused me inimestena tegelikult oleme. Habras, õrn, haavuv, solvuv, ebakindel. Inimene – see, kes otsib pidevalt abi ja tuge. Inimene – ka see, kes võib mõnda aega oma rumaluses uhkustada oma nooruse ja jõukuse üle – aga kes ükskord peab ometi leppima sellega, et aeg on halastamatu. Noorest saab vana, tervest haige, jõukast saab väsinud.

Vana Testamendi laulik kinnitab väsimatult: *Jumal on meie varjupaik ja tugevus, meie abimees kitsikuses ja kergesti leitav.* Tõepoolest! Kui hakkab Teda südamest otsima, kui püüab Tema kätetoid oma elus näha – siis mõistab ühel hetkel – Ta pole kaugel. Ta on siin. Ta on taeva sinises, Ta on südame lõõkides, Ta on silmades, mis otsivad silmi. Ta on. Lihtsalt on. Ja siis, seda märgates ja tunnetades tõesti me ei karda, kui maa liiguks asemelt ja mäed kõiguksid merede põhjas.

Seda kõike on ju juhtunud ja juhtub kindlasti veel. Maa liigub kogu aeg kusagil, kliima on ebastabiilne, katastroofe ning inimkonda hävitanud pandeemiaid on nii palju ja nii suuri, et me ei tea ega mäletagi neid enam kõiki täpselt dateerida ja nime pidi nimetada. Rahutus ja rahulolematuse on osa meie ajastu inimese elust.

Kuid siiski julgustab laulik keset seda kõike: *Vägede Issand on meiega. Jaakobi Jumal on meile kindlaks kaitseks, kindlaks varjupaigaks.*

Kuidas seda küll märgata? Vahest peab rohkem leidma hetki peatu-

miseks. Vahest peab ära jätma vanad ja kulunud fraasid. Näiteks tühimuseni öeldud lause: „Mul pole aega!“ Kui tihti me seda ütleme. Mul pole aega. Ma ei saa, ma ei suuda. See fraas on vananenud. Aega ju ometi on. Kui seda kasutab mõistlikult, kui teeb kindlaks oma eelistused. Selle, mis on tähtis ja mis mitte.

Vanasti oli inimeste elus palju asju, mis tuletas meelde Püha juuresolekut. Ja väga palju selleks meeldetuletuseks ei vajatudki. Kodukirik, mis oma kellahelinaga rääkis ikkagi selget keelt ja ütles ka täna: **Ta on olemas!**

Kodukandi surnuaed ei räägi ainult minevikust, vaid kõike trotsides vaatavad hauraristid sellest paigast edasi... Igaüks neist kõneleb: Inimene, Sa oled siin ainult ajutiselt. Sa oled üks osa igavikust. Ja pea tulebki see aeg, mil ajutist enam ei ole. Tuleb midagi uut, mis jääb püsivaks.

Iga krutsifiks me koduseinal on selleks usutunnistuseks. Inglise kusagil toas toob oma vaimse dimensiooni argipäeva. Need kõik on väikesed kuid kõnekad märgid. Me vajame neid märke. Me vajame midagi, mis väsimatult ütles meile: *tulge ja vaadake Issanda tegusid!*

Hannes Nelis
vaimulik

Edasised teated

Täiendavaid teateid koguduse elu igapäevaseks korraldamiseks anda on raske. Endiselt kehtivad korraldused, mis on EELK Konsistooriumi poolt heaks kiidetud 2. märtsil 2021 ja ka kogudustele laiali saadetud.

Kordame need siinkohal veel üle: * kirik on soovivat hoida avatud, et inimesed saaksid viibida isiklikus palves, süüdata küünlaid ja kõnelda vaimulikuga (kokku leppides);

* teadvustame, et usuvabaduse põhimõttest lähtuvalt on kõigil õigus oma usku praktiseerida, sealhulgas õigus pihile ja armulauale;

* siseruumides on lubatud mitte-avalikud eraviisilised ja vältimatud ametitalitused, sealhulgas matuse-talituste läbiviimine koos lähedastega järgides nakkusohu vähendamiseks 2+2 põhimõtet, desinfitseerimise ja maski kandmise kohustust;

* siseruumides ei ole lubatud pidada avalikke jumalateenistusi, kontserte, koosolekuid ning muid avalikke usulisi talitusi ja üritusi. Nimetatud piirangud ei puuduta veebiülekanedena korraldatavaid jumalateenistusi ja muid kiriklikke organiseeritud avalikke üritusi ja tegevusi, kus ei osale kedagi teist kui ülekanne tegemisega seotud isikud;

* välitingimustes on kõik eelpool loetletud tegevused lubatud, välja arvatud ajavahemikus 21.00 kuni 6.00 tingimusel, et osalejate arv ei oleks suurem kui 10 inimest, sealhulgas juhataja.

Püsige terved ja hoidku ning õnnistagu teid kõigeväeline Looja!
Hannes Nelis, EELK vaimulik

LIFE programm paneb Saare maakonna keskkonnaprojektidele õla alla

Lähem lisateave kodulehel life.envir.ee

Kadakas on teada-tuntud Saaremaa ja Muhu saare sümbol. Paljudele võib olla üllatuseks, et kui kadakaid kasvab ühel maalapil liiga palju, kujutab see ohtu loopealsete ja muude pärandkoosluste liigirikkuuse säilimisele. Ühest küljest on seda küll lihtne öelda, ent kuidas liigirikust kaitsta, kui finantsilisi vahendeid kohalikul tasemel napib? Üheks selliseks Euroopa otsetoetuseks on LIFE programm, mille abil on kohalikel omavalitsustel, riigiasutustel ja ettevõtjatel võimalus oma projektile rahastust taotleda.

Saare maakonnast võib leida

suurel hulgal erinevaid pärandkooslusi, mida on varasematel aegadel kestvalt niidetud kui ka kasutatud eesmärgipäraselt karja- ja heinamaana. Paraku on viimase paari aastakümnega inimtegevus paljudel kooslustel katkenud, mistõttu ähvardab neid võsastumine ja bioloogilise mitmekesisuse kokkukuivamine. Sellest annab muuhulgas märku kadakate ja mändide paljusid teatud aladel, kus tegelikult peaksid kasvama hoopis teised eluvormid ning igapäevaselt aega veetma näiteks hobused, veised või lambad.

Muhu saarel viiakse järgneva viie aasta jooksul ellu projekti *LIFE Connecting Meadows*, mis kesken-

dub eeskätt rohumaade taastamisele. Projekti ühe tegevusena külvatakse saare teepervedele ja elektriliinide alla niidutaimi, toetamiseks juba taastatud poollooduslike koosluste vahelist sidusust. Antud võtet teatakse ka kui ühenduskoridoride meetodit, mis võimaldab geneetilisel informatsioonil justkui „koridorina“ ühelt niidult teisele kanduda.

Lisaks ühenduskoridoride loomisele rakendatakse ka nn astumiskivide meetodikat, mille käigus saavad taastatud pärandniitudest vaheastmed erinevate alade vahel, tuues nad justkui pusletükidena üksteisele taas
Loe edasi lk 5 välimine veerg.

Maski-Muhu

Kõik ongi peaaegu korras, kui Liiva poes vaadata: maskid on kantud! Erandid on enamasti mandriinimestelt, kes endale Suure väina silda tahavad. Sest sild peaks nende elu paremaks tegema (kuigi ei tee ju!), aga see, mis muhulastest saab, ei oma tähtsust. Mask kaitseb selle eest, et tema kandja viirust ei levitaks, ja seega ongi tähtis, et tänased maskitud hakkaksid maski kandma kui mitte eneste, siis meie heaks. Teiste sõnadega siis: mask ei ole ühe-kahe inimese eralõbu, vaid suur üritus meie tervise kaitseks. See tuletab meile teist probleemi: mõnede inimeste soovimatust lasta end vaktsineerida. Eks seegi ole vaimupimedus. Halvim, mis juhtuda saab, on see, et vaktsiin ei aita. Muide, aitab küll. Kaasnevad kõrvalnähud ei ole sagedasemad kui mistahes muud. Küsigem võrdluseks: kui paljud jätvad viina joomata sellepärast, et pärast pohmakas tuleb?

Selliseid haiguslooge on ajaloos olnud palju, keskajal veel eriti. Ehk mäletab keegi ajaloo õpikust pilti, kus on kujutatud keskaegses katku-linnas surnuid koguvaid

munki, kes kannavad maski, millel on ees suur linnunokk? Ehk siis, XXXXX sajandi harimatud linnavaimulikud olid mõnestki tänasest kaasmaalasest targemad ja teadsid, et katk levib mingil moel läbi nähtamatute olluste. Ka siis oldi juba teadlikud, et tegemist ei ole Saatana sigitiste, vaid materiaalses maailmas levivate kurjamitega.

Mandril on asjad sedaviisi kurjaks ja isegi naljakaks läinud, et rahvas tahab nende kallale minna, kes selle pandeemiaga võitlevad. Jällegi tuletagem meelde kooliaegu: Kitzbergi „Tiinat“, kus neiu saadeti tuleriidale arvamises, et tema on libahundina olnud see, kes utallesid varastab. Et mitte öelda, et pimedus on mandrit lõõnud, tuletan meelde lugu, mida õpetan ülikoolis XXXXXX. Vaktsiini-asjade professor tuli juuksurist välja ja hakkas alles maski ette panema ja – ongi valmis! – hullumat sõimu pole ta elu ajal tunda saanud. Nii on maskitul läbisõidu-rahval veel hästi vedanud, et muhulane temast lihtsalt eemale hoiab. Kuna mul on kolm oma portaali – üks

kord nädalalise jutlusega, teine – poliitikaga ja kolmas koos Andres Raidiga („Poolkuu“), kus ma ka neist asjust räägin, siis kordan siia neljandat korda: kandkem maske (muide, me oleme ju üsna harjunud juba) ja kui kutsutakse kuhugile pritsi saama, siis mingem kohale.

Kui mõelda aga selle haiguse peale üleüldse, kogu maailmas, siis ongi vast tähtsaim teada, kuivõrd me saame ja tahame inimkonnana – Seaninalt kuni Rio de Janeironi ja Soondast Kaplinnani – käituda arukalt ja mõistlikult. Meie maskidest pole kasu, kui meile lajatab Liivale selga bussitais aevastavaid ja kõhivaid ekskursante. Kardan, et peab mõtlema, kuidas sellest ohust eemal olla.

Kaua see taud ka ei elaks, lõpeb ta ühel päeval otsa. Meie lapsed ja lapselapsed saavad kunagi rääkima, kuidas see kõik oli. Ja kuigi see CORONA käib juba närvidele, olgem kannatlikud ja tasakaalukad omavahelistes suhetes ja oleme ka edaspidi – Maski-Muhu.

Seda pole igaveseks!

Maski-Igor Gräzin
(Levalõpme)

Paastu- ja jürikuu Muhu Muuseumis

Õhus on juba iga päevaga tunda aina rohkem kevadet. Sel aastal kordub kõik taas, nagu oli seda eelmisel aastal, et elame koos piirangutega. Muuseum on tavakülastajatele küll praegu suletud, kuid muuseumikogude vastu tuntakse jätkuvalt elavat huvi. On küsitud tur Maria kohta, Muhu pulmakahuri saatust, Muhu toolide eripära ja kas meil neid veel on, kuidas toimis vabahtlik tuletõrje Muhus nõukogude ajal, on soovitud Esimese ilmasõja aegseid ja vanu Koguva pilte vaadata, on pakutud maali müüa, tahetud Muhu kunstiraamatut osta ja palju muud. Meile on annetatud muistseid kirjavahetusi ja Muhu piltidega postkaarte.

Muuseumis toimub praegusel ajal tavapärase uurimistöö ja töö kogudega. Aina enam õnnestub meil muuseumis olevaid dokumente ja esemeid sisestada Muuseumide Infosüsteemi MuIs. Suur töö on juba tehtud, aga teha on veel palju, et kõik esemed MuIs-i saaks koos erinevate astmete kirjeldustega. Fotode skaneerimisel käis meil korra abiks noortekeskuse vabahtlik, Türgist pärit neiu. Rõõmsal meelel teatas ta, et tuleb aprillis jälle. Ju siis muuseumis ei ole igav.

Populaarsed on koroonajal

veebiseminarid ja infotunnid. Nii saab juhataja või keegi teine töötaja nädalas korra kuni kolm istuda *suumis* või *tiimsis*. Need on sellised kohad, mida veel paar aastat tagasi enamik meist ei teadnud. Räägitud on neil kordadel andmekaitsest, turismist, töötukassa asju ka. Arvata võib, et neid internetikoosolekuid tehakse tulevikus ka siis, kui koroonat enam pole, sest asi saab nii kappi.

Seda, kas ja millal muuseum võib taas külastajaid vastu võtta, ei tea täna täpselt keegi. Praegu on muuseum külastajatele suletud kuni 11. aprillini. Siis kuulame jälle, mida valitsus ütleb. Me loodame, et inimesed peavad nõuetest kinni ja haigus taandub. Oleme mõttes valmis külastajaid aprilli teises pooles või mai algul sisse laskma. Et neil huvitav oleks, siis juba aprilli alguses aitame meie Kunstitali üles panna Saaremaa Muuseumi näitust „1919 Mässu kaudu vabasse riiki“. Millal täpselt tohib seda Kunstitali vaatama tulla, seda anname teada meie kodulehel, *facebook*’is ja paberkuulutustel.

Muuseumirahvas tunneb heameelt, et vald lasi korrastada Muhu maalinna. Ilma võsata on linnusest hoopis parem ülevaade. Soovitame

teil perega vallidele ronida.

Eemu veski juures toimuvad samuti korrastustööd. Kaitsekraavid on nüüd võsast puhtamad ning trükikojas on valmimas uued stendid veski ja muuseumi teabega. Kevadel saab stendid paika. Veski juures on teha aga veel. Suveks ootame ka kaitsekraavide stendi.

Lisaks meeldib meile „Muhu oabits“. Selle valmimine on arvatavasti tänavuse aasta üks kõrghetki. Aabitskirjutamise seltskond tegi tõesti tähtsa ajaloolise asja. Soovitame seda oabitsat lugeda valjusti, siis saate selle õige Muhu kiele maigu suhu ja kõrva.

Endiselt ootame Teie mälestusi, mis on seotud väinade üle käimistega:

Kuna muuseumi selle aasta teema on Muhust mandrile ja Saaremaale pääsemisega seotud, siis oleme tänulikud, kui need, kellel on Suure ja Väikese väina ületamisega seotud mõni erk mälestus, seda meiega jagaksid. Seda võib teha nii *facebooki*, *e-kirja* (eda@muuseumi.ee) või telefoni +372 5345 4591 teel.

Tervitustega,

Muhu muuseumi pere

programm

Algus lk 4.

lähemale. Sellega tagatakse erinevate pärandkoosluste liigirikkuse säilimine.

LIFE programmil on sel aastal kokku neli suunda: loodus ja elurikkus; ringmajandus ja elukvaliteet (sh õhukvaliteet, mullastik, vesi, jäätmed, kemikaalid, müra, ressursikasutus ja -tõhusus); kliimamuutuste leevendamine ja nendega kohtamine ning puhtale energiale üleminek. Raha võiks eelkõige taotleda just suure mõjuga, st poolemiljoniliste ja suuremate ettevõtmiste jaoks, milleks Eestil siseriiklikke vahendeid alati ei jätku.

Väga oodatud on projektid, mis keskonda parandavad ja mida saaks hiljem laiemalt rakendada. Näiteks oleks soovituslik tutvuda *Euroopa roheline kokkulepega ja kliimapoliitika põhialustega aastani 2050*, mis annavad ülevaatliku pildi nii ELi kui ka Eesti prioritetidest.

Hea projekt on uudne Euroopa Liidu tasemel, mistõttu tuleks projekti kirjutajal mõelda laiemalt, mitte ainult Eestile. Eduka ning laiahaardelise projekti eelduseks on kirglikud ja teemat hästi valdavad inimesed, kes tajuvad valdkonnasisesid probleeme ning oskavad neile ka lahendust näha.

Kindlasti tasuks projekti kirjutamisel läheneda probleemile laiemalt ja uurida, mida teistes riikides samas valdkonnas juba tehtud on. Heal projektil on partnereid mitmest riigist, mis näitab teema olulisust laiemalt, samuti hinnatakse selliseid projekte üldjuhul kõrgemalt.

Programmi **taotlusvoorud** avanevad juba sel suvel. Täpsemat teavet projekti kirjutamisega seotud küsimuste ning tähtaegade kohta jagavad *LIFE* kontaktisikud.

Keskonnaministeeriumis ja Keskonnainvesteeringute Keskuses töötavad *LIFE* projektijuhid, kes aitavad muuta programmi nähtavamaks, tõsta taotlejate teadlikkust projekti võimalustest, aidata parandada projektitaotluste kvaliteeti ning leida sobivad partnereid.

(Täistekst Muhu kodulehel)